

Prof. dr Dragana Petrović rođena je u Kragujevcu, gdje je završila Pravni fakultet, 1987. godine, sa odličnim uspjehom.

Zasnovala je radni odnos 1990. g. na Pravnom fakultetu u Kragujevcu u zvanju asistent - pripravnik.

Magistarsku tezu na temu "Pomaganje kao oblik saučesništva i kao samostalno krivično delo" je odbranila 1992. godine. 1995. g. je odbranila doktorsku disertaciju na temu "Organizovanje zločinačkih udruženja": Za docenta za predmet Krivično pravo izabrana je 1996. godine, a 2000. g. za vanrednog profesora za predmet Krivično pravo.

Od 2009. g. zaposlena je u Institutu za uporedno pravo u Beogradu.

Nagrađena od Ministarstva za nauku i zaštitu životne sredine kao mladi istaknuti naučni radnik, kao i za izuzetne rezultate postignute u realizaciji projekata iz programa osnovnih istraživanja u kategoriji A3.

Naučna disciplina Krivično pravo. Uža specijalnost Organizovani kriminalitet i terorizam.

dr Dragana Petrović
Institut za uporedno pravo, Beograd

MEĐUZAVISNOST ZAKONITOG BIZNISA I ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA - "MREŽE" U PRANJU NOVCA

UDK 343.0.024:336.7

REZIME:

Način posmatranja, izražavanja i tumačenja fenomena "pranje novca" je vrlo kompleksan i komplikovan. Uz insistiranje da se radi o najrafiniranijem realitetu u ispoljavanju svog kriminalnog potencijala, "pranje novca" već decenijama predstavlja izazov i enigmnu mnogih naučnih disciplina. Upravo, naučna višeslojnost ovog fenomena nametnula je proučavanje i objašnjavanje njegove suštine i funkcionisanja iz različitih perspektiva. Ovaj problem "bez roka trajanja", pojavljuje se u vidu spiralne trake i prožima sve nivoe ljudske aktivnosti, široko utemeljujući bezakonje, socijalnu bedu, nesreću i druge strašne posledice. Podaci o rasprostranjenosti ovakvog načina vršenja krivičnih dela, tj. nedostatak podataka o njima, onespokojavaju. Što je još gore, suzbijanje i eliminisanje te polivalentne štetne pojave, ne samo da se ne zaustavlja, već poslednjih godina dostiže svoje savršenstvo,

svoju perfekciju u raširenosti i načinima ispoljavanja. Nema sumnje, svet se našao u novoj situaciji i mora misliti na nov način. "Pranje" prljavo stečenog novca je postalo globalni problem i borba protiv njega mora da se odvija na globalnom nivou. A do tada, ili uporedo sa tim - treba primeniti novu strategiju sa novim mogućnostima u borbi sa ovakvom dimenzijom ljudskog ponašanja, podrazumevajući i adekvatnu knjigovodstveno-računovodstvenu kontrolu ali i potrebu permanentne edukacije u toj oblasti, kako bi odgovarajuće finansijske institucije mogle preduzeti mere, radnje i postupke radi uspešne primene propisa kojima je regulisano sprečavanje pranja novca.

UVODNA RAZMATRANJA

Ne bez razloga, u literaturi se tvrdi da nova dimenzija organizovanog kriminaliteta predstavlja opasnu, veoma dinamičnu pojavu, izražene sofisticiranosti i razmetljivosti u pokazivanju svojih "pogubnih lica". On zado-bija različite oblike, superiorno se uzdižući i vešto izmičući prema postavljenom cilju. Cilj oblikuje sebi primerene varijante ispoljavanja ove štetne delatnosti, stvara jedne, neutrališe druge težnje, prati kao senka živote modernog

čoveka, običnih ljudi, određenih država, predstavnika vlasti ... Tako da ponekad ne možemo ni da zamislimo šta se "valja" iza funkcionisanja privrednog sistema jedne zemlje, kako "autonomni" nacionalni bankarski sistemi učestvuju u "regularnim" transakcijama država sa "crne liste" čije banke i dalje obavljaju poslove sa ilegalno pribavljenim sredstvima, kako se obezbeđuje stabilnost nacionalnog i međunarodnog monetarnog sistema u određenim nestabilnim vremenima, na određenim nestabilnim prostorima i sl.

Nažalost, ova forma izuzetno društveno negativnog ponašanja postaje sve rasprostranjenija pojava, tamna strana sve veće modernizacije i napretka država, njihova velika iracionalnost. "Sile" koje oblikuju naš svet, koje ga kontrolišu, postaju sasvim neprozirne, misteriozne za većinu od nas.

Budući da je ovaj vid kriminaliteta, već na prvi pogled, neuhvatljiv i neshvatljiv za običnog čoveka, ne čudi što je tako krivudavo ocrtan put ka njegovom širokom utemeljenju i primeni, upotrebi i zloupotrebi. To, s jedne strane, rađa osećanje izgubljenosti, potpunu bespomoćnost jedinice suočene sa osobenom pojedinačnom i kolektivnom štetnošću, sa užasnim posledicama koji on proizvodi. Samo što je ovde, taj inače veliki problem, silno uvećan još većim protivurečijima, jer se sve dešava na prostorima većeg broja zemalja, s obzirom na njegove međunarodne aspekte.

Pružajući širi okvir za razumevanje, nove informatičke tehnologije, fleksibilniji transferi novca, liberalizacija međunarodnih finansijskih sistema, velika finansijska sredstva kojima raspolaže kriminalni milje, banke koje imaju sve ozbiljnije probleme za održavanje dnevne finansijske likvidnosti, koja im omogućava finansijske plasmane i profit i dr., sve su to okolnosti koje pogoduju i olakšavaju tehnologiju "pranja" novca, i unos "prljavog" novca u legalne finansijske tokove.

Permanentno uvećanje intenziteta te opasnosti, ukazivanjem uvek na nove i nove međusobne veze u kretanjima i modalitetima njihovog ispoljavanja, na njegovu specifičnu suštinu, tendencije, porast i visine šteta, ističe neophodnost da se, što pre, promeni odnos prema toj dimenziji ljudskog ponašanja. Nažalost, nekako je postalo uobičajeno da se tako ozbiljnim pitanjima, kakvo je ovo, bave samo, i to na njima svojstven način (vezani "pozitivnim inkriminacijama", odnosno krivičnim pravom kao poslednjim sredstvom - *ultima ratio*, delujući, dakle na periferiji napada), eksperti iz oblasti krivičnog prava, kriminalisti, kriminolozi, a da se "drugi deo" naučne

i stručne javnosti, nekako distancira od ozbiljnijeg upuštanja u navedenu problematiku.¹

Metode su usavršene, često veoma perfidne. U bilo kom obliku projekcija "pranja" nezakonito stečenog novca - povezuje određena lica sa jedinstvenom, odlučujućom idejom - udruženim snagama se mogu maksimizirati profiti, odnosno, postići veći efekat. Povezujući profesionalizam i organizovanost, radi se, o jednoj veoma dinamičnoj i originalnoj ideji koja je, kako smo naglasili, neraskidivo vezana za organizovani kriminalitet.

Prikrivajući svoju razuzdanost, obesnost, neuhvatljivost u varijetetima ispoljavanja, uz korišćenje do maksimuma raspoložive tehnike, sredstava i mera, izvrtanjem smisla ili ciljeva osnovnih komponenti legalnog funkcionisanja svetskih finansijskih tokova, ova forma kriminaliteta poslednjih godina dobija sve više na zamahu. Ona se usavršava, njene posledice postaju sve zloćudnije, užasnije. Dobro je primećeno da ovaj tip zabranjenog ponašanja ima kameleonsku prirodu.

"Pranje novca" nastaje i dešava se u svim državama, na svim kontinentima. Zato se može govoriti o sindromu ove forme organizovanog kriminaliteta i njegovim radikalnim formama. Uporedo sa nastojanjem da se planski zaustave ovakvi negativni trendovi (kao realna mogućnost), civilizacijsko ubrzanje kroz dinamiku neizbežnih promena, ne garantuje i promenu u načinu mišljenja i ponašanja (nerealna mogućnost) na tom planu. Ovo važi za sve države u tranziciji, a naročito za one koje taj proces tek sada započinju.

"Perači" nelegalno stečenog novca su među nama, oni su deo našeg društva. Oni deluju "legalno" i tako prikrivaju svoje nelegalne aktivnosti, oni deluju zajedno i veoma je važno da ostanu "nevidljivi". Preko poslovanja svojih preduzeća utiču na ekonomsku situaciju u zemlji. Što je veći rizik, veći je i profit. U isto vreme, preko multinacionalnih kompanija koje deluju na transnacionalan način, ova vrsta kriminaliteta uvodi i šefove država, resome

¹ Kroz ovakav ugao gledanja, fenomen "pranja novca" mora da se analizira u kontekstu i nekih drugih nauka, njime treba da se bave eksperti iz drugih naučnih disciplina: sociologije, psihologije, istorije, politike, ekonomije. Ovom opasnom formom kriminaliteta (pre svega) mora da se bave finansijski stručnjaci, odnosno kreditne institucije, koje, na svoj način, treba da učestvuju u sprečavanju pranja novca donošenjem i sprovođenjem odgovarajućih mera, radnji i postupaka (npr. stalni program obuke zaposlenih, ...). U ovo moraju biti uključene i kreditne unije, i dr.

ministre, druge državne činovnike ... Naravno da to otvara i pitanje korupcije. Kriminalitet oduvek pokušava da se osigura uticajem na politiku. Sa novcem stečenim krivičnim delima redovno se podmićuju policajci, novinari, sudije, političari, mada se često njihovo ćutanje plaća i ucenama ili naručenim ubistvima. Zato je važna i borba protiv korupcije, jer je to borba protiv organizovanog kriminaliteta. No, to je očigledno dugo putovanje u nepoznato, na kome se ne mogu izbeći mnogostruke zablude, spoticanja, udaljavanja i nemoć, zaključivanje u poremećenom i pomućenom obliku ... I, u tom pravcu treba biti realan.

Prerađen i prilagođen, osnažen moćnim instrumentima sa naglašenim elementima internacionalizacije, ovaj fenomen poslednjih godina ne menja samo svoju "fasadu". On menja svoju razarajuću suštinu, isticanjem kako linija razgraničenja između organizovanog pljačkaškog kriminaliteta i legalnog biznisa postaje sve manje jasno ocrtana. Ovdje se, s pravom može govoriti da "mesto gde prestaje zakoniti biznis, a nastaje nezakonit postaje sve zamagljenije, pa ne može jasno da se uoči" (Eliot, 1962:114-116). Jedan, već naglašeni vid, izražava se u činjenici da je reč o nivoima delatnosti, o varijantama biznisa koje se, sudeći samo po svojim spoljašnjim obeležjima, samo u svom najopštijem smislu, međusobno razlikuju. Sasvim suprotno, u njima se rađa ekonomska integracija, mnoštvo

političkih i ekonomskih veza, koje dodatno ruinjaju oboleli društveni organizam. U stvarnosti, osim ređih izuzetaka, legalne institucije postaju prijemčive za nove nelegalne ideje i investicije. Legalni biznis pruža čvrst oslonac organizovanom kriminalitetu u njegovim aktivnostima. U tom stanju "krajnje labilne ravnoteže" između njih (pomerajući tu fluidnu granicu stalno u korist ovih drugih), šokantna je mera u kojoj legalne organizacije koje funkcionišu u svim sektorima društvenog života, potpomažu organizovani kriminalitet.²

I ma koliko se radilo o realitetu koji nije novog datuma, u ovom obliku manifestovanje, reč je,³ o novostvorenom fenomenu u novom društvenom miljeu. Time se priznaje i opravdava ideja o obaveznom sveukupnom i sveobuhvatnom proučavanju označene problematike, iz perspektive našeg vremena. Upravo, nalazimo se pred fenomenom koji zahteva nov način razmišljanja i postupanja,⁴ te se u sadašnjem trenutku, kao imperativ dana nameće pronalaženje i primenjivanje adekvatnih rešenja kojima bi se on značajno reducirao, sveo (makar) na tolerantni minimum. Ozbilnost situacije, suptilnost problematike i težina posledica koje iz takvog ponašanja proizilaze, moraju se uzeti kao odlučujuće u artikulisanju teorijskih i praktičnih programa i mera koje treba da dovedu do sprečavanja delovanja aktera "pranja novca", da nas situacija ovakva kakva je, ne bi definitivno uništila.

² Vlasnici novca stečenog kriminalnim delatnostima (trgovinom oružjem, narkoticima, pljačkom, piraterijom, ucenama političara i biznismena), nastoje da ga uvedu u legalne tokove, da ga ulože u legalni biznis i da ga uvećavaju. Put koji treba da pređe ovako stečeni profit, tzv. "vruć novac", da bi mogao da se koristi na regularan način, nije ni lak, ni jeftin. Za tu uslugu organizovani kriminalci mora dobro da plate finansijskim stručnjacima. Da bi odredili taj posao ovi će uzeti i do 25% vrednosti od ukupne sume, s tim što procenat zna da bude i mnogo veći. Zanimljivo je pomenuti da je 80-tih godina ova usluga koštala 6%, da bi krajem 90-tih, dostigla vrednost od 20%.

³ Pronalaženje načina za transfer novca, u smislu "bekstva", "gubljenja traga" od detaljnog ispitivanja državnih i političkih organa, smatra se drugim, najstarijim zanatom na svetu. Međutim, sposobnost transformisanog kapitala, tj. kapitala koji je "opran" kroz dokumenta legalnom poreklu i vlasništvu, da ugrozi stabilan finansijski i kreditni sistem (na nacionalnom i internacionalnom nivou) je pojava relativno novijeg datuma (Jovanović, 1996:162).

⁴ Činjenica je da je ova pojava izraz i refleks događanja u našoj epohi, i da diktira transformaciju metoda i sredstava za sprečavanje pranja novca - dakle nov pristup, drugačija strategija i taktika u borbi sa njim. Uspeh u oblasti suzbijanja i prevencije privrednog kriminaliteta može da se obezbedi i kroz angažovanje nekih drugih (nepolicijskih) subjekata - agencije, službe, uredi, korporacije... državne, nevladine, privatne, sa određenom ulogom, nadležnostima, ovlašćenjima. Tako, u SAD-u i Velikoj Britaniji postoji čitav korpus takvih subjekata. Neki od njih imaju savetodavni karakter, neki samo evidentiraju određene informacije, neki vrše analizu raznovrsnih podataka, a neki raspolažu policijskim ovlašćenjima u pravom smislu te reči (prinuda). Akcenat je na zajedničkoj saradnji istražnih grupa, koordinisanog iskorišćavanja saznanja i njihovog rada u cilju otkrivanja, dokazivanja i procesuiranja krivičnih dela privrednog kriminaliteta. Nažalost, u praksi ovakav vid saradnje najčešće izostaje (u SAD-u Mreža za suzbijanje finansijskog kriminaliteta - Financial Crime Enforcement Network (FinCEN) i Ured revizora za novčani optičaj - Office of Comptroller of the Currency (OCC); Savezna korporacija za osiguranje depozita - Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) i dr. U Velikoj Britaniji pažnju privlači jedna nezavisna vladina agencija - Ured za velike prevare - Serious Fraud Office (SFO) koja se bavi otkrivanjem i gonjenjem veoma komplikovanih prevara, predstavljajući deo krivičnog pravnog sistema ove države). Vid. o tome: Collaboration Between Authorities in Economic - Crime Investigation, Vantaa, 2004.

POJAM

Pranje prljavog novca, pojam nastao od engleske reči, *money laundering* podrazumeva legalizaciju kapitala stečenog kriminalnom delatnošću, odnosno finansijske transakcije radi prikrivanja stvarnog porekla novca i drugih oblika kapitala na tržištu. Zanimljivo je reći da je termin nastao u SAD u periodu prohibicije, u tridesetim godinama prošlog veka, praćen legendom kako su gangsteri novac zarađen od ilegalne proizvodnje, krijumčarenja i prodaje alkoholnih pića, od prostitucije i ilegalnog klađenja, prikazivali kao profit koji su legalno ostvarili u lancu svojih perionica za pranje rublja i automobila (Vold, 1958:222).

Pranje novca podrazumeva takve delatnosti kojima se novac ili druge imovinske koristi koje su ostvarene krivičnim delima ili nekim drugim nezakonitim delima, pretvaraju u "čist" novac, tj. novac koji se može upotrebiti ili koristiti kao legalni prihod u bankovnim, kupoprodajnim, trgovačkim, investicionom, preduzetničkim i dr. poslovima ili načinima ulaganja. Pranjem novca se prikriva i izvršeno krivično delo i imovinska korist koja je njima ostvarena. Novac je "opran" onog trenutka kada njegova transakcija dobije zeleno svetlo i novac uđe u finansijski sistem države kao zakonit (Horvatić, Šeparović, 1999:379).

Opšte je poznato i prihvaćeno da je fenomen pranje novca tesno, neraskidivo povezan sa fenomenom organizovanog kriminaliteta, insistiranjem da jedna pojava proizilazi iz druge i obrnuto, pa se analiziraju uvek u određenom sadejstvu. U tom prijavom poslu, interesi i zahtevi označenih pojava usko se prepliću, kao što se već nalaze zajedno u klupku koje se ne može odmotati, a da se prethodno ne uništi. Kao neka vrsta multinacionalne industrije, radi se o projektima, o biznisu u kome je brzo "mlaćenje velikih para" glavni cilj ovih vrsta kriminaliteta i oni često postižu tu svrhu. Reč je, o posebnoj vrsti "poslovnog preduzeća", načinu sticanja maksi-

malnih profita učestvovanjem u delatnostima koje zakon izričito zabranjuje - sva krivična dela izvršena na ovaj način, izvršena su radi sticanja materijalne koristi i samo su sredstva u tom cilju.⁵

Organizovani kriminalitet se uvek nalazi u vezi sa naporima da se zaradi što više novca sa što manje uloženog rada. Motivacija shvaćena u opštem smislu u oblasti organizovanog kriminaliteta je, u stvari ista kao i u legalnom biznisu (Vold, 1958:224). "Samo" što se ovde radi o ogromnim dobitima od trgovine - opojnim drogama, oružjem, belim robljem, ljudskim organima, radioaktivnim supstancama i dr. Sa druge strane, pranje novca se uvek nalazi u vezi sa naporima organizovanih kriminalaca da ilegalan ili prljav novac "operu", tako da se na kraju ciklusa pojavljuje kao zakonit ili "čist" upotrebljiv kapital. To je jedan od najbržih i najkraćih načina vertikalne mobilnosti kojim oni koji su marginalizovani, podvlašćeni i degradirani, radeći pod okriljem i zaštitom onih koji se staraju o primeni zakona gomilajući za sebe ogromno bogatstvo, ostvaruju "američki san". Upravo, novcem se kupuje sve. Kao što položaj postaje put za uvećanje bogatstva, posedovanje bogatstva otvara put do najviših društvenih lestvica. To je tradicionalno oblast delatnosti gotovo svih nepriviligovanih grupa u jednom društvu, čiji najuspešniji pojedinci ulaze zatim u svet legalnog biznisa.

Tako, imovina stečena "mnogostrukim nezakonitim operacijama" kupuje ovim licima određeno mesto, najčešće sam vrh uticaja i moći na društvenoj lestvici. Dakle, zarađenim novcem od zabranjenih poslova, pripadnici kriminalnih organizacija "kupuju ugled i status, ovim zaradama iz nelegalnih izvora, oni plaćaju svoj put i svoje mesto u političkom, ekonomskom i društvenom životu".⁶

Gotovina stečena organizovanim kriminalnim akcijama često se koristi za legalne investicije (npr., kod "pranja novca", visoki iznosi

⁵ Interesantan je primer jednog italijanskog bankarskog službenika, koji je pre par godina uhapšen pod optužbom da je "radio za mafiju". Na spisku za konfiskovanje njegove imovine našao se: 131 stan, 122 magacina, 20 fabrika, 10 školskih zgrada i 250.000 akcija u jednoj sicilijanskoj banci.

⁶ Bilo da ih nazivaju "velikanima lopovluka", "aristokratijom" ili "elitim zločinaca", "velikani" ili "pljačkaškim baronima", bitno je da im njihova imovina stečena nezakonitim manevrima plaća položaj članova "poštovanog društva" (slučaj porodice Onazis ili porodice Kenedi). Oni bivaju prihvaćeni i priznati kao ličnosti - uzori za ugled - oni predstavljaju pravi model uticajnih džentlmena, oni pišu zakone, postavljaju službenike organa prinude i uspostavljaju vladavinu zakonitosti nad sopstvenim ilegalnostima kojima postižu dobit (na primer Endrju Karnega, J.P. Morgan, Džon Rokfeler i dr.) (Mršević 1993:88).

ostvoreni kriminalom njenim provlačenjem kroz legalne finansijske tokove međunarodnog platnog prometa se i sami legalizuju).⁷ Velika finansijska sredstva obezbeđena kroz nezakonite delatnosti u vidu svežeg kapitala odlaze u legalne poslove. Tako se obezbeđuje sakrivanje njihovog kriminalnog porekla, ali omogućava i njihovo olakšano dalje korišćenje u zakonitim poslovnim odnosima, u legalni, obično visokoprofitabilni biznis. Konačno, treba reći i to, da u ovim "smutnim" vremenima (naročito poslednjih dvadesetak godina), praksa da se kriminalci kao delovi kriminalne organizacije, stičući vlast i moć legitimnih poslovnih lidera i manipulišući ličnostima koje zauzimaju vodeće pozicije u politici i privredi vrlo brzo penju na sam vrh društvene zgrade, nažalost, dobija karakter dominantne prakse.⁸

Organizovani prestup je smišljen društveni poremećaj u kome se različite grupe na razne načine pomažu, ističući njihovu kriminalnu povezanost koja se pažljivo i vešto prikriva prema unutra i prema spolja, konspirativan rad, organizovanost, i osiguranje transfera razne robe i novca kriminalnog porekla. Tako funkcioniše ovo nerazmrsivo klupko. U vidu teške prepoznatljivosti (izrazito diskretno) organizovani kriminalitet vrši uticaj na politički život podržavanjem određenih grupa i partija, da bi tako ostvario neke svoje dalje interese, preciznije, da bi tako ostvaren profit u vidu svežeg kapitala usmerio u legalne poslove. Pranje takvog novca je osnovni uslov za opstanak i širenje organizovanog kriminaliteta. Ono ga "prati", "obezbeđuje", omogućuje glavnu podršku kriminalnim aktivnostima. Uobičajeni statistički podaci pokazuju da najveći deo, tj. oko tri-četvrtine opranog novca potiče od trgovine drogom, dok preostali deo (jedna četvrtina) nelegalnih transakcija "proizvode" drugi oblici transnacionalnog kriminaliteta (Grubač, 2008:38-39). D. R. Krisi (D. R. Cressey) skreće pažnju da u ovom prljavom poslu najvišeg tipa, uvek postoje podmićivači, podmićeni i izvršioци (Cressey, 1969:73).

⁷ Tako, ljudi iz sveta organizovanog kriminaliteta često prilažu znatne svote novca raznim dobrotvornim ustanovama, Crvenom krstu i dr. Čineći to, oni i na taj način stvaraju svoje sopstvene društvene veze i obezbeđuju toleranciju onih ljudi koji su zainteresovani za dobro zajednice (Eliot, 1962:133).

⁸ "Organizacije raspolažu velikim kapitalom, koji ulažu u vrednosne hartije i investiraju u druga (nekriminalna preduzeća). Tako se gangsteri infiltriraju u veliku industriju. Deo kapitala se ostavlja kako bi se održala kohezija organizacije, pokrili troškovi pogona i ispunile tekuće obaveze. Postoji vlastiti budžet za advokatske i medicinske troškove, podmićivanje, pomaganje zatvorenih članova, porodica ubijenih itd. Suštinski se može reći: da su od otvorenih gangstera jučerašnjice nastali, prurušeni i prema pravilima privredne nauke organizovani, kriminalni veliki poslovni ljudi" (Morgen, 1978:236).

Sledeći tu dimenziju problema, zainteresovanost za ovu spregu između pomenutih kriminalnih aktivnosti je, upravo, izraz opštedruštvenih interesa i potreba jer bitno utiče na njihove tokove, obeležavajući ih i menjajući pristup prema označenoj pojavi. A u pitanju su pažljivo planirane nezakonitosti od strane poslovnih ljudi s namerom da se poveća profit zaobilazanjem ili direktnim kršenjem zakona (biznis ili korporacijski kriminalitet). Ceo problem se svodi na to da profitno orijentisana ekonomija ne smatra takvo kršenje zakona jednake težine, iste opasnosti, kao što je kršenje zakona običnim krivičnim delima. Iako ovakvo shvatanje "hvata" samo neke od tendencija delovanja organizovanog kriminaliteta, ipak, ono pruža građu za složeniji pogled na položaj i ulogu te vrste kriminalnog angažovanja u društvenom kontekstu gde ovakve strukture funkcionišu. Sa svim svojim osobenostima i uz čitav niz komplikovanih pitanja koja se u vezi sa tim postavljaju, savremeni zakonodavci su uspeli da prevaziđu međusobno suprotstavljena gledišta kod utvrđivanja sadržaja, suštine u načinu reagovanja. Podvucimo, za ovu formu organizovanog kriminalnog postupanja svuda se izričito zahteva sprovođenje programa i mera prevencije i represije organizovanog zločina, uz istovremenu zaštitu i uživanje garantovanih prava, tj. strogo vođenje računa da se određena lica ne povrede u dostojanstvu i da se nepotrebno ne uskrate u pravima i slobodama.

To je, moglo bi se reći, suštinska tačka na kojoj se uzajamno povezuju ostvarivanje i zaštita ljudskih sloboda i prava (na čemu se, u poslednje vreme, posebno insistira) i neophodnost sprovođenja mera kaznenog zakonodavstva. U isto vreme, to je, nažalost, okvir i podloga, način reagovanja za organizovane učionice, koji (kao što smo videli), počiva na stvaranju jednog opšteg modela, zakonskog mehanizma koji je primenljiv u tačno određenim slučajevima, a to, svakako, nisu ovi slučajevi. Reč je, ipak, samo o apstraktnoj for-

mulji koja "izvan" zakona ostavlja određene članove kriminalnih organizacija koje su regrutovani za vršenje korporacijskog kriminaliteta (kriminalitet belog okovratnika koji je sinonim za kriminaliteta poslovnih ljudi, biznis ili korporacijski kriminalitet).

Biznis kriminalitet podrazumeva nezakonite radnje učinjene od strane pojedinca ili korporacije u toku vršenja njihove legitimne aktivnosti radi ostvarivanja profita ili imovine u industrijskom ili trgovačkom sektoru, izbegavanjem plaćanja ili gubitka imovine, ili pribavljanjem poslovnih ličnih prednosti. Ovakvim ponašanjem se "krši" krivični zakon, ovakvo ponašanje je sankcionisano odgovarajućom krivičnom sankcijom, ali sa njima postupaju administrativni odbori, komisije ili kancelarije, pre nego krivični sudovi (Balkan) (Mršević, 1993:96). I ovde zakoniti biznis nije samo nevin posmatrač, nego integralni deo operacija organizovanog kriminaliteta. Ovi uzajamno jedan drugog pomažu - međuzavisnost ova dva sistema garantuje da će oni jedno drugom pružati potrebnu podršku. Uzajamna pomoć, udružena sa profitom kao osnovnim motivom, pribavlja sigurni imunitet. Organizovani kriminalitet je segment slobodnog tržišta, jer je, istovremeno, i mušterija i partner velikog biznisa, a ne njegov neprijatelj. On podržava akumulaciju kapitala i reprodukciju odgovarajućih društvenih odnosa pribavljajući zamah stanovništvu u kupovini i proizvodnji, u funkciji je ekonomskog sistema, njegovih interesa u maksimiziranju profita ... To je jedan od razloga zašto državni organi i krivično pravosudni sistemi nisu zainteresovani da gone takve učinioce. Široko je prihvaćena praksa da postoji različita "zakonska prisila" za bogate i različita za siromašne. Ovi, čak nisu gonjeni od strane istih organa krivičnog pravosuđa kao i kriminalci niže klase (američka vlada koristi administrativno upozorenje ili građansko-pravnu naredbu za prekid ili uzdržavanje, pre nego krivičnu optužbu biznismena). Zakoni, u stvari, i nisu stvoreni da prekinu sa praksom kao što je lažno reklamiranje, nefer radne aktivnosti, zadržana trgovina i dr., već pre svega da eliminiše one ekstreme koji se ponašaju "nerazumno" (Ibid).

I opet se vraćamo na početak - pranje novca se ne može realizovati bez posredstva

bankarskog sistema, odnosno finansijskih stručnjaka koji falsifikuju poslovno - finansijska dokumenta ili dozvoljavaju da se ova falsifikuju i upotrebe - lažno predstavljaju (peru) novac stečen kriminalnim delima i plasiraju u nacionalne ili međunarodne poslovne tokove kao kapital ostvaren zakonitim radnjama. Drugim rečima, ilegalno dobijena sredstva se veoma tajnovitim postupcima kroz ekonomske institute efikasno transferišu tako da se pojavljuju kao legalni prihodi. Prljav novac prolazi kroz račune tzv. *off shore* kompanija, banaka, investicionih fondova, na tržištu hartija od vrednosti, kroz korenspondentne račune... Kada se novac nađe na nekom od ovih računa, sa njim se radi "sve što se može" uraditi samo da bi se prikrilo njegovo pravo poreklo. U ovoj fazi kupuju se polise osiguranja, umetnička dela, akcije, investicioni fondovi, i koriste mnogi drugi finansijski instrumenti. Novac se premešta mnogobrojnim transakcijama kako bi se prikrili njegovi tragovi kretanja i otežali posao svakome ko pokuša da istraži i dokaže vezu između novca i kriminalne aktivnosti od koje ovaj potiče. Većina ovih transakcija je besmislena i za njih se ne može pronaći pravo pokriće poslovanja (Jovanović, 1996:161).

U cilju reljefnijeg proučavanja ovog pitanja, da preciziramo: prikrivajući protivzakonito poreklo kapitala i imovine, postupak pranja novca odvija se u tri etape. Prva (*immersion ili placement stage*), podrazumeva unošenje gotovinskih novčanih sredstava u finansijski sistem preko banaka i drugih finansijskih institucija. U drugoj fazi (*layering stage*), kao vrlo kompleksnoj, novac miruje i odvaja se od svog izvora da bi mu se izgubilo svako poreklo, svaki kriminalni trag. Treća etapa (*spin dry*, podrazumevajući pod tim postupak repatrijacije ili integracije) se sastoji u finansijskim aktivnostima kojima se novac ponovo vraća (plasira) u javnost - polaže se na aktivni redni račun ili na štedni račun (kupuju se nekretnine ili delovi tržišta).

Cilj pranja novca ostvaren kroz pomenute etape transakcija je prikrivanje nelegalnih izvora stečene zarade i izbegavanje poreskih dažbina, tako da novac postane deo legalnog platnog prometa, tj. da se uklopi u legalne ekonomske aktivnosti kao čist, često oporezovan dohodak.

Novac se najviše pere u državama u razvoju.⁹ Međutim, uz pomoć savremenih tehničkih dostignuća, ali i specifične prirode svetskog finansijskog i kreditnog sistema, pranje novca je infiltrirano u društveni i politički sistem skoro svake države, praktično se odvija na svim meridijanima.¹⁰

Što se tiče naše zemlje, ova pojava je veoma prisutna, ali se slabo procesuirala. Treba pomenuti kako je poslednjih godina naročito aktuelna kupovina društvene i državne imovine u procesu njenog pretvaranja u privatnu svojinu i da se ova obavlja, uglavnom opranim novcem. Sa druge strane, započeto je nekoliko krivičnih postupaka protiv

nekolicine visokih državnih činovnika osumnjičenih da su umešani u pranje novca (Grubač, 2008:38-39)

Pitanje pranja novca u našoj zemlji je vezano, najpre, za pitanje stranih ulaganja i problem privatizacije. Danas je, možda, čak i iluzorno govoriti o ovom drugom, s obzirom da je proces privatizacije i svojinske transformacije u najvećoj meri završen.¹¹ U isto vreme, činjenica je da na ovim prostorima, poslednjih godina naglo bujaju privatne kockarnice i sportske kladionice. Postoje, naravno i drugi mehanizmi za pranje novca - misli se na menjačnice, ali pažnju privlače i pomoć i donacije iz inostranstva.¹²

⁹ U srednjoj i istočnoj Evropi postaje sve akutniji problem organizovanog zločina, a njegove međunarodne dimenzije su sve veće. Ovo posebno važi za Poljsku koja je u međuvremenu postala okosnica za kontakte i funkcije pomoću kojih se čine usluge međunarodno organizovanom kriminalitetu. Ovo podrazumeva i korišćenje poljskog finansijskog sistema za pranje novca. Između ostalog, ruski gangsteri otkrivaju Poljsku kao tranzitnu zemlju za Zapad - s pripadajućom infrastrukturom napuštenih stanova. Zajedno s poljskim kriminalcima prebacuju ukradena luksuzna vozila i elektroniku na Istok. Nasuprot tome, sa Istoka na Zapad idu antikviteti i droga (hašiš i "poljski specijalitet" - Amphetamin). Ovi gangsteri koji potiču iz Moskve, Petrograda, Kieva, Odese... još nisu razapeli preko poljske gustu organizacionu mrežu kao što su to uradili s bivšim SSSR. Ali, postoji naznaka da takav scenario mafije može da se ostvari. Rusi i Ukrajinci švercuju preko Poljske ekstrakt kore natimusa koji zapadni hiropraktičari upotrebljavaju kao terapiju kod obolelih od karcinoma. U poslednje vreme, ukrajinski kriminalci su se specijalizovali i u isporuci Zapadu organa za transplantaciju. Ovi trgovci su bez skrupula, a davaoci, među kojima su i deca, više se i ne pojavljuju. Iznenađujuće je savršenstvo koje je ova kriminalna organizacija dostigla da bi udovoljila zahtevima transplantacione hirurgije. Međutim, kakva je stvarna situacija u tom pogledu, mi pouzdano ne znamo. Slika ozbiljnosti postojećeg stanja je prilično zatamnjena određenim isprepletanim pogrešnim i tačnim utiscima i pojedinačnim slučajevima i procenama, što svakako ne može biti "istinski barometar" njegove prisutnosti i opasnosti. KRIMINALISTIK, br. 12/92, str. 763, 764 i 781, Prevod sa nemačkog jezika, objavljeno u časopisu "Bezbednost", Beograd, XXXV, broj 2, str. 241

¹⁰ U ovom kontekstu, pažnju privlači Švajcarska koja, do pre 20-tak godina nije verovala u katastrofalne posledice što ih ostavlja za sobom pranje novca, čak i od trgovine narkoticima. Međutim, shvatanja o ovome su počele drastično da se menjaju, upravo alarmirana strahom od neprekidnog, sve drastičnijeg rasta narkomanije ali i usled izbijanja korupcionarskog skandala u kome se pominjalo i ime Elizabete Kop - ministra pravde i kandidata za predsednika federacije. Doduše, ne direktno, već u vezi sa učešćem njenog supruga kao jednog od članova u kompaniji koja je kartelu droge Medelin i turskoj mafiji obezbedila utočište na računima švajcarskih banaka. Sve do tada Švajcarska nije istraživala poreklo novčanih sredstava koja bi se slivao u njihove trezore; prosto, poslovala je na način na koji to još mnoge banke čine. Od tog momenta, Švajcercima je postalo jasno da se bankarski zakoni, što pre, moraju podvrgnuti sveobuhvatnim analizama i reformama.

¹¹ Za razumevanje ove teme (delimično, u funkciji savetovanja) da navedemo kao posebno ilustrativan primer "pranje novca" u poslovnim bankama u Hrvatskoj, odnosno komentar koji je dao Istraživački tim objašnjavajući, u bitnom, tehnologiju pranja novca "od početka do kraja". Reč je o modelu koji je postao uobičajen u bankama na Balkanu, a posebno je razvijen u bankarskom sistemu Hrvatske gde ga Hrvatska Narodna banka, zapravo prećutno odobrava i pokriva svojim pravilima i načinom na kojem temelji funkcionisanje bankarskog sistema. Dakle, radi se o organizovanom kriminalnom sistemu koji je postao evropska praonica prljavog novca - odnosno, prostor za legalizaciju kriminalnog novca evropskog kriminalnog podzemlja". U pitanju je nova tehnologija pranja novca i nova vrsta finansijskog kriminaliteta, koja se zbog specifičnih metoda teško identifikuje i otkriva kao "pranje" novca. Ovaj kriminalni model finansijske tehnologije pranja prljavog novca osmišljen je upravo u bankama u Hrvatskoj, zbog čega je Hrvatska postala svojevrсна kriminalna oaza, jer državne institucije tolerišu takvu tehnologiju pranja novca iz kriminalnih izvora. Sam oblik opisanih transakcija ne odstupa od uobičajenih međubankarskih transakcija. To su krediti ili depoziti banka banci, no suština transakcije nema logičan sled, a najmanje ekonomsku opravdanost i cilj... Prema statistikama, u ovoj zemlji je 92% bankarskog sektora u vlasništvu stranih banaka, pa su međubankarske transakcije kojima se transferišu sredstva iz jedne domaće banke u stranu banku ili obratno, transakcije kojima se obrće veliki novac na računu u toku celog dana, transferi gde uvek učestvuju isti subjekti, uobičajenim platno - prometnim instrumentima lora inostro doznakama banka banci...

Svaka sličnost sa našom zemljom je namerna!

¹² Ovo je veoma sporno pitanje zbog toga što se radi o pomoći i donacijama iz inostranstva civilnom sektoru, odnosno nevladinim organizacijama, posebno onim koje imaju određeno političko usmerenje i zasluge iz vremena prethodnog režima ... Zbog toga je a priori jako nezahvalno (a može proizvesti i vrlo neprijatne političke implikacije za onog ko vrši to ispitivanje) vršiti knjigovodstvenu kontrolu tih i takvih nevladinih organizacija, u kojima se mnogi predstavljaju kao žrtve i kao "reperi" u borbi za demokratiju ... J. Čirić, op.cit. str. 118

Podvucimo, nova rešenja u zakonima koji regulišu ovu oblast kreću se u gore navedenom smislu.¹³ Međutim, iako uspostavljaju i zadovoljavaju normativne potrebe u toj oblasti, njima se na gore pomenutu situaciju ništa radikalnije nije moglo učiniti. Postupak privatizacije i vlasničke transformacije, kako smo već istakli, u našoj zemlji već tada je u najvećoj meri bio završen.¹⁴ Faktički je bio doveden do kraja. Stiče se utisak da je u periodu najvećih privatizacija ova oblast bila neadekvatno pokrivena propisima koji su u odgovarajućem procesu omogućili da se u najvećim razmerama "opere" nezakonito stečen novac.¹⁵

MEĐUNARODNI PROPISI

Problem regulative i kontrole ove pojave može se sagledati sa dva nivoa, međunarodnog i nacionalnog, uz napomenu da je nastanku savremenih rešenja o sprečavanju pranja novca prethodilo dugogodišnje, veoma intenzivno bavljenje tom problematikom od strane međunarodne zajednice. I opet, po ko zna koji put se pokazalo da je međunarodna saradnja u borbi sa ovim osobenim fenomenom u značajnom porastu, ali je, još uvek, i u velikoj meri ograničena. Izgleda, ipak da je to trenutna faza njene mogućnosti. Očigledno da ona u ovom momentu ne može preko toga?!

Ili neće!? I u ovom trenutku, jedino je takva ravan posmatranja i objašnjavanja suštine ovog svojevrsnog krivičnog pitanja i katastrofalnih efekata koje proizvodi, realna.

I samo u tom smislu, podvlačimo neke od pozitivnih tendencija koje se čine na međunarodnoj sceni i koje moraju da daju smernice za buduće akcije u postupanju nacionalnim zakonodavstvima u tom pravcu. I ovde smo se odlučili za sintetičku projekciju označenog tem-

atskog područja i tako postupili u skladu sa konstatacijom sa početka rada, sve vreme insistirajući na činjenici - da fenomen pranja novca pogađa sve zemlje Sveta. Zbog toga, one moraju da shvate da se i borba protiv njega smatra njihovim zajedničkim prioritetom. U stvari, razvijanje jedne sveobuhvatne strategije u borbi sa ovim "zlom modernog doba", uz maksimalno angažovanje na nacionalnim nivoima - podržavanjem tog cilja sa zakonodavnim okvirima koji će odgovarati međunarodnim standardima, jedino može da proizvede merljive rezultate. Uostalom, poslednjih godina se međunarodna zajednica i kreće u tom pravcu. Zbog toga je potrebno potpisati i ratifikovati sve konvencije i druge akte donete u oblasti krivičnog zakonodavstva (što je naša zemlja i učinila).

Najpre, pažnju privlači Konvencija ujedinjenih nacija protiv nedozvoljene trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama (tzv. Bečka konvencija 1988), koja propisuje obavezu država da u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima inkriminišu ponašanja kojima se vrši pranje novca. Reč je, u stvari, o jednom od prvih međunarodnih dokumenata koji se konkretnije bavi označenom problematikom, pa u tom kontekstu: definiše pranje novca; zahteva od država potpisnica ove Konvencije: da primenjujući isti model "obrazac" kao i ona, definišu pranje novca stečenog od trgovine drogom kao krivično delo; zatim, Konvencija uvodi međunarodno dogovorene standarde za nacionalna zakonodavstva, ali i kao prioritet stavlja međunarodnu saradnju u suzbijanju ovih delikata.

FATF (Financial Action Task Force) - Radna grupa za finansijske aktivnosti, telo je koje je na ekonomskom samitu u Parizu 1989. osnovala grupa sedam najrazvijenijih zemalja sveta G-7, a temelj joj je rad Bazelskog odbora za nadzor banaka. Jedan od najvažnijih cil-

¹³ Zakon o stranim ulaganjima koji je donet na nivou SRJ 2002. godine ("Sl. list SRJ", 3/2002 i 5/2003. i "Sl. list SCG", 1/2003), Zakon o privatizaciji ("Sl. glasnik Srbije" 83/2014), ...

¹⁴ U ovom kontekstu, pažnju privlači slučaj stečaja i privatizacije nekada velike srpske čeličane "Sartid", u jednom malom gradu u blizini Beograda. Naime, postupak oko ove privatizacije (ciljano smanjivanje vrednosti preduzeća od strane onih koji su na odgovarajuća mesta postavljeni po političko-partijskoj liniji), najpre, tako što je ovo preduzeće završilo u stečaju, pa prodato američkoj kompaniji "US Steel" za svega 21 milion dolara, a priori je probudilo izvesne sumnje o pranju novca... I još nešto u vezi sa ovom postupkom privatizacije je uznemirilo javnost - čitav slučaj stečaja dotične čeličane, potpuno bez osnova je dodeljen beogradskom sudu, iako je nadležan sud u mestu gde se dotična čeličana nalazi (Vid. o tome opš.: S. Antić, cit. prema, J. Čirić, op.cit. str. 114).

¹⁵ Na taj način, vid. Zakon o društvenim organizacijama i udruženjima građana ("Sl. Glasnik" 24/82,... 101/2005 i 51/2009), ili na pr. Zakon o revizorskoj instituciji ("Sl. Glasnik RS" 101/2005, 54/2007 i 36/2010).

jeva FATF-a je izrada preporuka, kojima se utvrđuju mere koje zemlje pojedinačno treba da primene kako bi uspostavile efikasne programe protiv pranja novca. U junu 2003. FATF je objavio revidirani tekst Preporuke, koji se odnosi na borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, a poznat je kao 40 opštih plus 9 specijalnih preporuka.

U ovom kontekstu pomenućemo i Bazelski odbor za nadzor banaka (The Basle Committee for Banking Supervision), međunarodnu organizaciju koja utvrđuje najvažnije nadzorne standarde i praksu koju primenjuje većina supervizorskih tela u svetu i koja je aktivno uključena u pripremu smernica i načela prevencije pranja novca, a posebno kriterijume identifikacije klijenata banaka. Ta su načela usklađena sa preporukama FATF-a.

Savet Evrope je 1990. godine u Strazburu doneo Konvenciju o pranju novca, vođenju istrage, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih od kriminala (Evropska konvencija o pranju novca - tzv. Strazburška konvencija)¹⁶ kojom je predviđena obaveza za države koje su je ratifikovale da u svojim krivičnim zakonodavstvima predvide krivično delo koje se odnosi na pranje novca (čl. 6 st 1.).

Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma (Njujorška konvencija), doneta 9. decembra 1999. godine, od strane Generalne skupštine UN, sa ciljem sprečavanja terorizma.¹⁷ Kao što znamo, aktivnost mnogih terorističkih organizacija počiva na otvorenoj ili prikrivenoj finansijskoj pomoći koju ovi dobijaju od različitih subjekata (država, političkih pokreta, finansijskih ustanova, nacionalnog i međunarodnog karaktera, pojedina i sl.). Zbog toga je u okviru UN pokrenuta inicijativa za izgradnju i usvajanje jedna ovakve Konvencije kojom će se inkriminisati akti kojima se pruža finansijska podrška (neposredno ili posredno, nezakonito ili namerno, ...) tj. kojima se obezbeđuju i prikupljaju

sredstva sa namerom da se ona upotrebe ili znajući da će ona biti upotrebljena, u celini ili delimično ... za delovanje terorističkih organizacija, a čija aktivnost predstavlja pretnju po međunarodni mir i bezbednost.

Najzad, Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta¹⁸ određuje proširenje liste na "najširi opseg predikativnih krivičnih dela", podrazumevajući dela iz Konvencije, njenih protokola, sveobuhvatajući spektar krivičnih dela u vezi sa organizovanim kriminalnim grupama i kompletna težak kriminalitet (član 6 (ii, ii(a) i (b)), član 6(2) i (b)). Akcenat je na - ubacivanje nelegalnih fondova u finansijski sistem (o odredbama ove Konvencije, vidi opširnije u narednom delu teksta).

DOMAĆE ZAKONODAVSTVO

a) Pranje novca - čl. 231

U članu 6 Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, izričito je rečeno: "Svaka država potpisnica će usvojiti, u skladu sa osnovnim principima domaćeg zakonodavstva, neophodne zakonodavne i druge mere kojima se kao - krivična dela utvrđuju, kada su učinjena s namerom:

(a) (i) pretvaranja ili prenosa imovine, znajući da se do te imovine došlo putem kriminaliteta, a u cilju sakrivanja i prikrivanja nezakonitog porekla imovine, ili pomaganja licu umešanom u izvršenje predikatnog krivičnog dela kako bi izbeglo zakonske posledice svog činjenja;

(ii) skrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja ili vlasništva ili prava na imovinu, znajući da je takva imovina stečena kroz kriminalitet;

(b) zavisno od osnovnog koncepta svog pravnog sistema:

(i) pribavljanja, posedovanja ili korišćenja

¹⁶ Convention on Laundering Search, Seizure, and Confiscation of the Proceeds from Crime, Council of Europe, Treaties and reports, Strasbourg, 1991 - Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 7/2002, Službeni list SCG - Međunarodni ugovori, br. 18/2005.

¹⁷ International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism - ratifikovana Zakonom o potvrđivanju međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma.

¹⁸ Rezolucija Generalne skupštine UN 55/25, 15. novembar 2000. i 55/255, 31. maj 2001. - ratifikovano Zakonom o potvrđivanju Konvencije protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, "Sl. list SRJ", Međunarodni ugovori br. 6/2001.

imovine znajući, u trenutku prijema iste, da je takva imovina dobit od kriminaliteta;

(ii) učestvovanja, povezivanja ili udruživanja radi izvršenja, pokušaja izvršenja i pomaganja, podsticanja, omogućavanja i davanja saveta u pogledu izvršenja bilo kojeg krivičnog dela ustanovljenog u skladu sa ovim članom".

Na liniji istih postupanja, i već pomenuta tzv. Strazburška konvencija određuje da krivično delo u vezi sa pranjem novca postoji ako učinilac zna da je u pitanju nezakonita dobit pa izvrši neku od sledećih radnji: a) sticanje, posedovanje ili upotreba ovakve imovine (čl. 6. pod c); b) konverzija ili transfer ove imovine, kao i pomoć bilo kom licu da izbegne zakonske posledice, a koje je umešano u vršenje predviđenog krivičnog dela (čl. 6. pod a); c) skrivanje ili maskiranje pravne prirode i porekla ove imovine (čl. 6. pod b); d) učestvovanje, udruživanje ili zavera radi izvršenja, pokušaja izvršenja, pomaganja, podsticanja, olakšavanje ili savetovanje da se učini bilo kakvo krivično delo koje je određeno u saglasnosti sa ovim članom (čl. 6. pod d). Konvencijom je, nadalje, predviđeno da znanje, namera ili cilj kao elementi ovog krivičnog dela moraju da se zasnivaju na objektivnim činjenicama (čl. 2. pod c.), a državama je preporučeno da propišu da se delo može izvršiti i iz nehata.

Potrebno je i ovde primetiti da retifikovana tzv. Strazburška konvencija u svojoj osnovnoj ideji traži od potpisnice "da donesu zakone kojima se pranje novca definiše kao krivično delo, a krivična dela pranja novca se utemeljuju kao najteža krivična dela.

b) Pojam krivičnog dela pranja novca

Po članu 2 h, iste Konvencije "prediktno krivično delo" podrazumeva bilo koje krivično delo čijim izvršenjem je ostvarena dobit koja može biti predmet krivičnog dela, kako je definisano u članu 6. Konvencije.

Krivični zakonik Srbije, predviđa krivično delo "pranja novca" (u nekoliko oblika), u članu 231. Ta odredba glasi:

"(1) Ko izvrši konverziju ili prenos imovine, sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, u nameri da se prikrije ili lažno prikaže

nezakonito poreklo imovine, ili prikrije ili lažno prikaže činjenice o imovini sa znanjem da ta imovina potiče od krivičnog dela, ili stekne, drži ili koristi imovinu sa znanjem, u trenutku prijema, da ta imovina potiče od krivičnog dela, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina i novčanom kaznom

(2) Ako iznos novca ili imovine iz stava 1. ovog člana prelazi milion i petsto hiljada dinara,

Učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina i novčanom kaznom.

(3) Ko učini delo iz stava 1. i 2. ovog člana sa imovinom koju je sam pribavio izvršenjem krivičnog dela, kazniće se kaznom propisanom u st. 1. i 2. ovog člana i novčanom kaznom.

(4) Ko delo iz st. 1. i 2. ovog člana izvrši u grupi, kazniće se zatvorom od dve do dvanaest godina i novčanom kaznom.

(5) Ko učini delo iz st. 1 i 2 ovog člana, a mogao je i biti dužan da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim delom,

kazniće se zatvorom do tri godine.

(6) Odgovorno lice u pravnom licu koje učini delo iz st. 1, 2, i 5. ovog člana, kazniće se kaznom propisanom za to delo, ako je znalo, odnosno moglo i bilo dužno da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim delom.

(7) Novac i imovina iz st. 1-6 ovog člana oduzeće se:

1) Zakonik predviđa osnovni oblik ovog dela, jedan teži i jedan lakši oblik.

Očigledno je da se zakonodavac u potpunosti držao formulacije pranja novca iz čl. 2. Zakona o sprečavanju pranja novca. Istovremeno, usklađujući ovu definiciju sa međunarodnim standardima (tj. sa definicijom pranja novca iz Konvencije o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenim kriminalom i I Direktivom EU o sprečavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca, može se reći, i u celosti sa Konvencijom UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta).

I) a) **Radnja** krivičnog dela je određena alternativno i obuhvata sledeće delatnosti: konverziju ili prenos imovine; lažno prikazivanje činjenica o imovini, i sticanje, držanje ili korišćenje imovine.

b) **Objekat** radnje izvršenja je novac ili

imovina za koju učinilac zna da su pribavljeni krivičnim delom. Prema tome, bitan element krivičnog dela (njegovo subjektivno obeležje) podrazumeva da kod učinioca pored umišljaja u pogledu radnje izvršenja i objekta dela, mora postojati i posebna svest da je imovina nastala izvršenjem nekog krivičnog dela.

v) Pored **svesti o delu**, kod izvršioca mora da postoji i **određena namera**, zavisno od oblika radnje koju preduzima. To je još jedan uslov subjektivne prirode koji se zahteva za postojanje ovog krivičnog dela. Reč je, precizno, o nameri da se putem navedenih radnji izvršenja prikrije ili lažno prikaže nezakonito poreklo imovine. Ova dva obeležja čine suštinu ovog krivičnog dela (Lazarević, 2006:629). Nepostojanje nekog od njih isključuje postojanje ovog oblika dela.

2. Delo je **svršeno** preduzimanjem neke od navedenih delatnosti uz postojanje svesti o poreklu imovine i namere prikrivanja tog porekla.

3. **Izvršilac** dela može biti svako lice (*delicta communia*) s tim da je u stavu 4. kao izvršilac posebno navedno odgovorno lice u pravnom licu koje je znalo ili je moglo znati da novac ili imovina predstavljaju prihod ostvaren krivičnim delom.

II U stavu 2. predviđen je kvalifikovani oblik ovog dela i on postoji onda kada iznos novca ili imovina iz stava 1. prelazi milion i pet stotina hiljada dinara. U odnosu na ovu okolnost, učinilac treba da postupa sa nehatom, ali je moguće da ona bude obuhvaćena i njegovim umišljajem.

III Odredbama iz stava 3. na poseban način je inkriminisano nehatno izvršenje ovog dela, jer se traži da je učinilac "mogao i bio dužan da zna da novac ili imovina predstavlja ju prihod ostvaren krivičnim delom.

IV Posebnom odredbom u stavu 5. ovog člana predviđeno je da se novac i imovina iz prethodnih stavova imaju oduzeti (obavezna primena mere bezbednosti oduzimanja predmeta iz člana 87 ovog Zakonika).

Najzad, i kod ovog krivičnog dela se postavlja pitanje sticaja sa drugim krivičnim delima. U načelu, moguć je sticaj sa nekim drugim krivičnim delima - ako je njegovim izvršenjem ostvareno biće nekog drugog dela

koje nije konzumirano ovim delom (na pr. kada je u izvršenju ovog dela upotrebljena falsifikovana isprava - čl. 355.). Suprotno, iako ovo delo ima dosta sličnosti sa krivičnim delom prikrivanja - čl. 221, pa može reći, da čak predstavlja njegov posebni oblik, nema sticaja između ta dva dela. Identična situacija je i sa krivičnim delom neprijavlivanja dela ili učinioca - čl. 332, upravo zbog toga što znanje da se do novca ili imovine došlo izvršenjem krivičnog dela predstavlja konstitutivno obeležje ovog dela (Ibid).

ZAKLJUČAK

Eksplוזija privrednog kriminaliteta na globalnom nivou, preciznije katastrofalne posledice koje on ostavlja za sobom, bez preterivanja, udaraju u temelje ove civilizacije izazivajući strašne potrebe, uzrokujući upadljive nesrazmere u svim državama sveta; i u onim visokorazvijenim, i novoundustrijalizovanim, kao i u onim beznadežno siromašnim. Ukoliko se na tom planu nešto ne promeni, krajnje nepovoljno stanje (u borbi sprečavanja ili postavljanja izvesnih ograničenja i spolja nametnutih usmerenja), opstaće kao konstanta. U sasvim suprotnom pravcu, osnovna pretpostavka u borbi sa njim mora da bude objektivnost što podrazumeva da se bude "otvoren" prema destrukciji što ih ovaj proizvodi ali i svakoj mogućnosti i sugestiji u konkretnom formulisanju i ostvarivanju ciljeva i programa za odlučnu borbu sa njim. Sagledavanje potreba o napuštanju dosadašnje "ignorantia facti" smislu (ne)namernog izbegavanja da se upoznaju, do kraja osvetle određene činjenice o prirodi ovog fenomena, o njegovoj specifičnoj težini, o katastrofalnim posledicama što ih ovaj proizvodi po društvo, upravo sugerije ozbiljno i kontinuirano bavljenje ovim osetljivim, veoma delikatnim pitanjem.

LITERATURA:

- Eliot, M. A. (1962). *Zločin u savremenom društvu*, Sarajevo.
- Jovanović, M. (1996). *Pranje novca (Ekonomija kriminaliteta)*. Organizovani kriminalitet i korupcija. Materijal sa savetovanja na Kopaoniku.
- Vold, G. (1958). *Theoretical Criminology*.

gy. New York: Oxford University Press.

- Horvatić, Ž., Šeparović, Ž. (1999). *Kazeno pravo, Posebni deo*. Zagreb.

- Mršević, Z. (1993). *Organizovani kriminalitet. Aktuelni problemi suzbijanja kriminaliteta*. Beograd..

- Morgen, A. (1978). *Die Kriminologie*. Mnchen.

- Grubač, M. (2008). *Organizovani kriminal u Srbiji kao pojava novijeg vremena. Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji, od postojećeg zakonodavstva do sveobuhvatnog predloga reforme*. Beograd: Institut za uporedno pravo.

- Cressey, D. (1969). *Theft of the nation*, Harper Colophon books, Harper & Row Publishers, New York, Evnston and London.

- Stojanović, Z., Perić, O. (2009). *Krivično pravo - posebni deo*, VIII izdanje, "Peavna knjiga", Beograd.

- Ognjatović, Đ., Škulić, M. (2010). *Organizovani kriminalitet*. Beograd.

- Lazarević, Lj. (2006). *Komentar KZRS*. Beograd.

- Convention on Laundering Search, Seizure, and Confiscation of the Proceeds from Crime, Council of Europe, Treaties and reports, Strasbourg, 1991 - Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 7/2002, Službeni list SCG - Međunarodni ugovori, br. 18/2005.

- International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism - ratifikovana Zakonom o potvrđivanju međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma.

- Collaboration Between Authorities in Economic - Crime Investigation, Vantaa, 2004.

- Rezolucija Generalne skupštine UN 55/25, 15. novembar 2000. i 55/255, 31. maj 2001. ratifikovano Zakonom o potvrđivanju Konvencije protiv transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, "Sl. list SRJ", Međunarodni ugovori br. 6/2001.

been a challenge and an enigma for a lot of scientific disciplines for decades. Precisely, this multilayered scientific phenomenon imposed study and explanation of its essence and functioning from different perspectives. This problem with "no expiration date", appears in the form of a spiral strip and permeates all levels of human activity, bradly grounding the lawlessness, social misery, misfortune and other dire consequences. Information on the prevalence of this way of committing criminal acts, or, to be more precise, lack of information about it is disturbing. What is worse, the suppression and elimination of the polyvalent adverse effects, not only did not stop, but in recent years, has been reaching its perfection in the extent and modes of expression. There is no doubt that the world has found itself in a new situation and has to think in a new way. "Laundering" of illegally acquired money has become a global problem and we have to fight it at the global level. But until then, or simultaneously with it - we must create a new strategy with new possibilities in fighting this dimension of human behavior, including bookkeeping and accounting controls and continuous education in the field, so that relevant financial institutions may take measures, actions and procedures for the successful implementation of regulations on the prevention of money laundering.

SUMMARY:

Way of observation, expression and interpretation of the phenomenon of "money laundering" is very complex and complicated. In addition to insisting on the fact that it is the most refined reality in the expression of its criminal potential, "money laundering" has